

SALAS ESQUIUS, Mònica. *Cardona a finals del segle XVIII. Els qüestionaris de Francisco de Zamora.* Cardona: Centre d'Estudis del Bages- Ajuntament de Cardona, amb la col·laboració de la Fundació Cardona Històrica, 2019. Col·lecció Quaderns, 20. 166 pàgs., amb fotografies i taules [15 x 21].

Estudi introductor i transcripció de les respostes que van enviar la vila de Cardona i el seu ducat a l'interrogatori de Francisco de Zamora, els anys 1789-90. Com a alcalde del crim i oïdor de la Reial Audiència de Catalunya, el funcionari borbònic d'esperit il·lustrat va viatjar arreu del Principat -com reflecteix en el seu conegut *Diario*- i va trametre a les poblacions i circumscripcions territorials un llarg i detallat qüestionari sobre aspectes geogràfics, demogràfics, econòmics, polítics, religiosos, històrics i culturals. Les seves respostes encara constitueixen avui dia un testimoni excepcional sobre la Catalunya de finals del segle XVIII.

La primera part del llibre ofereix una àmplia panoràmica sobre el creixement econòmic del Principat, la comarca del Bages i Cardona durant la divuitena centúria; posa especial èmfasi en aquest darrer cas en les manufactures del cànem i el cotó i en l'administració i comerç de la sal, un producte que arribava a tota la Catalunya interior i fins i tot al sud de França. Cardona era una localitat sota la jurisdicció baronial (civil i criminal) dels ducs de Cardona, senyors de Medinaceli, que a més eren propietaris de les Mines de Sal sota la supervisió de la hisenda reial. La seva economia estava basada també en el treball del ferro (claveters, ferrers, serrallers) i, pel que fa la indústria cotonera, l'autora subratlla el caràcter pioner i emprenedor del comerciant cardoní Manuel Flotats, que va adquirir maquinària de filatura anglesa (*jennies*) -malgrat que va ser després de les respostes de Zamora- i va permetre posar les bases de l'intens creixement del sector tèxtil català al segle XIX.

Els documents transcrits procedeixen de la Biblioteca del Palacio Real de Madrid (ms. II/2468 i II/2472), inclosa una petita descripció de Cardona feta pel bisbat de Solsona. S'ha procurat mantenir el text original, adaptant tant sols l'accentuació i la puntuació per facilitar-ne la lectura. Encara que les respostes que va enviar el municipi de Cardona fonamenten l'estudi introductor, hem de destacar per la seva extensió i per la profusió en detalls l'informe que va trametre l'any 1789 Baltasar Eixalà, procurador jurisdiccional del ducat de Cardona, amb interessants explicacions sobre altres viles que estaven també a la senyoria: Solsona i Sant Llorenç de Morunys. De la mateixa manera, en aquest segon text hi ha un treball d'edició més acurat pel que fa a les anotacions a peu de pàgina, de gran utilitat per conèixer les fonts documentals i historiogràfiques

(Pierre de Marca, la Carta de Població de Cardona de 986, etc.), els personatges històrics, alguns aspectes lèxics i la bibliografia.

CARLES PIZARRO CARRASCO
(Licenciat en Història moderna,
Universitat de Barcelona)

Traducción de la reseña anterior:

Estudio introductorio y transcripción de las respuestas que envió la villa de Cardona y su ducado al interrogatorio de Francisco de Zamora, los años 1789-90. Como alcalde del crimen y oidor de la Real Audiencia de Cataluña, el funcionario borbónico de espíritu ilustrado viajó por todo el Principado —como refleja en su conocido *Diario*— y transmitió a las poblaciones y circunscripciones territoriales un largo y detallado cuestionario sobre aspectos geográficos, demográficos, económicos, políticos, religiosos, históricos y culturales. Sus respuestas aún constituyen hoy un testimonio excepcional sobre la Cataluña de finales del siglo XVIII.

La primera parte del libro ofrece una amplia panorámica sobre el crecimiento económico del Principado, la comarca del Bages y Cardona durante el siglo XVIII; pone especial énfasis en este último caso en las manufacturas de cáñamo y el algodón y en la administración y comercio de la sal, un producto que llegaba a toda Cataluña interior e incluso al sur de Francia. Cardona era una localidad bajo la jurisdicción baronial (civil y criminal) de los duques de Cardona, señores de Medinaceli, que además eran propietarios de las Minas de Sal bajo la supervisión de la hacienda real. Su economía estaba basada también en el trabajo del hierro (productores de clavos, herreros, cerrajeros) y en cuanto a la industria algodонера, la autora subralla el carácter pionero y emprendedor del comerciante a pesar de ser después de las respuestas de Zamora— y permitió poner las bases del intenso crecimiento del sector textil catalán en el siglo XIX.

Los documentos transcritos proceden de la Biblioteca del Palacio Real de Madrid (ms. II/2468 y II/2472), incluida una pequeña descripción de Cardona realizada por el obispado de Solsona. Se ha procurado mantener el texto original, adaptando tan solo el acento y la puntuación para facilitar la lectura. Aunque las respuestas que envió el municipio de Cardona fundamentan el estudio introductorio, hemos de destacar por su extensión y por la profusión en detalles el informe que transmitió el año 1789 Baltasar Eixalà, procurador jurisdiccional del ducado de Cardona, con interesantes explicaciones sobre otras villas que estaban también en el señorío: Solsona y Sant Llorenç de Morunys. Del mismo modo, en este segundo texto hay un trabajo de edición

ÍNDICE HISTÓRICO ESPAÑOL

ISSN: 0537-3522

CEHI- Universitat de Barcelona (novembre 2019)

más minucioso en cuanto a las anotaciones a pie de página, de gran utilidad para conocer las fuentes documentales y historiográficas (Perre de Marca, la Carta de Población de Cardona de 986, etc.), los personajes históricos, algunos aspectos léxicos y la bibliografía.

CARLES PIZARRO CARRASCO
(Licenciat en Història moderna,
Universitat de Barcelona)